

El conflicte sobre l'estatus de Catalunya: radiografia de 2019

êçp̃

UAB
Universitat Autònoma
de Barcelona

Escola de Cultura de Pau
Juny de 2020

Introducció

Durant l'any 2019 es va incrementar la tensió al voltant del conflicte sobre l'estatus de Catalunya, principalment de la mà de la sentència dictada contra líders socials i polítics independentistes, que va aprofundir, d'una banda, en la bretxa entre institucions de l'Estat, Govern i partits polítics d'àmbit estatal, i d'altra banda, un ampli sector polític i social de Catalunya. La tensió va transcórrer aquell any en diversos àmbits, incloent el judicial, social, polític i mediàtic, a Catalunya i Espanya i, com a anys anteriors, va abastar també l'esfera internacional. Aquest document d'anàlisi sobre l'evolució del conflicte el 2019 forma part de l'anuari *Alerta! Informe sobre conflictes, drets humans i construcció de pau*. Amb la seva difusió, l'Escola de Cultura de Pau de la Universitat Autònoma de Barcelona vol contribuir a la discussió assossegada i la transformació del conflicte amb perspectiva de cultura de pau. En la primera part d'aquest document s'exposa una síntesi del conflicte i, en una segona part, s'analitza l'evolució durant el 2019, amb atenció a elements de conflicte i d'iniciatives de diàleg.

Síntesi del conflicte: origen i evolució

El conflicte sobre l'estatus de Catalunya gira en la seva fase actual al voltant del xoc entre, d'una banda, les aspiracions d'independència per a Catalunya d'un sector polític i social ampli de la seva població i, d'altra banda, la defensa per l'Estat espanyol i un altre sector polític i social ampli d'Espanya i Catalunya de la integritat territorial d'Espanya i –en divers grau– la seva defensa de la unitat nacional, la sobirania nacional espanyola i/o la interpretació que el marc normatiu vigent impossibilita l'exercici d'autodeterminació de Catalunya. Així, el conflicte té diversos nivells, principalment entre actors de Catalunya i Espanya i dins de Catalunya, i també ramificacions internacionals.

Hi ha narratives i interpretacions diferents sobre els orígens i causes de fons, així com la seva evolució i possibles vies de solució. Entre d'altres elements, s'esgrimeix el dret d'autodeterminació i la defensa de la integritat territorial de l'Estat, s'apel·la a greuges acumulats en àmbits com recursos, competències i

reconeixement identitari i nacional, així com a la diversitat d'aspiracions dins de Catalunya i als límits de la legalitat. L'independentisme va prendre major força, política i social a partir del 2012, dos anys després de la sentència del Tribunal Constitucional que retallava el nou Estatut d'Autonomia de Catalunya –que havia estat aprovat el 2005 per totes les forces polítiques del Parlament català (excepte el Partit Popular), finalment retallat al Congrés espanyol, i ratificat posteriorment en referèndum català (2006) amb un 74% de vots (49% de participació)– i en un context de crisi econòmica, retallades en drets i en despesa pública, i convulsió social. Es va iniciar llavors el que s'ha anomenat com “procés sobiranista”, amb accions polítiques i socials de múltiples actors per exercir l'autodeterminació i aconseguir la independència, qüestionades i/o perseguides al seu torn per altres actors des de l'àmbit polític i judicial a Catalunya i Espanya.

Entre les accions, una consulta popular el 9 de octubre de 2014, en què van participar 2,3 milions de persones i en què el 80,76% d'elles va votar a favor que Catalunya sigui un Estat independent. En les eleccions parlamentàries catalanes de 2015, presentades com plebiscitàries pels partits pro-independència, aquests van obtenir el 47,74% dels vots i una majoria parlamentària (72 de 135 escons). En 2017 va escalar la tensió, amb una successió de esdeveniments, entre ells l'aprovació al Parlament català de la Llei del referèndum d'autodeterminació i de la Llei de transitorietat jurídica en un procediment exprés en què l'oposició va denunciar la vulneració dels seus drets i de la legalitat estatutària i constitucional, de manera que majoritàriament es va absentar de la votació; la celebració l'1 d'octubre d'un referèndum (43% de participació i 90% favorable a la independència) suspès prèviament pel Tribunal Constitucional i les càrregues policials contra participants pacífics, un miler de lesionats i el tancament del 14% dels col·legis electorals, segons el Govern català; l'assumpció dels resultats favorables a la independència i la suspensió de la independència per la pròpia Presidència catalana el 10 d'octubre, i una declaració de constitució de república independent aquell mateix dia pels partits pro-independència; una declaració de constitució de república catalana i inici d'un procés constituent aprovada

al Parlament català el 27 d'octubre (70 vots a favor, 10 en contra, 2 abstencions i 53 absències); l'aplicació de l'article 155 de la Constitució, per la qual el Govern estatal va intervenir l'autonomia catalana; l'empresonament preventiu i inici d'un macroprocés judicial contra líders socials i polítics catalans, que va concloure a l'octubre de 2019 amb greus penes de presó.

En aquests anys s'han sumat altres procediments judicials contra càrrecs polítics, policials i activistes, en una tendència de judicialització de la disputa política, en el marc de la qual dirigents polítics, incloent el llavors president del Govern català Carles Puigdemont, van sortir d'Espanya i resideixen des de llavors a l'estranger. Figures a l'exterior, com Puigdemont, han promogut la internacionalització del conflicte, incloent a través de la creació de l'anomenat Consell per la República Catalana.

El conflicte ha generat crispació política i paràlisi governamental i polarització social i mediàtica, i també àmplia mobilització de diferent signe. D'altra banda, entre 2018 i 2019 el Govern espanyol i el català van portar a terme intents de diàleg, que van incloure la Declaració de Pedralbes (2018), si bé van afrontar nombrosos obstacles.

Evolució del conflicte: 2019

Durant 2019 es va incrementar la tensió al voltant del conflicte sobre l'estatus de Catalunya, principalment de la mà de la sentència dictada contra líders socials i polítics independentistes, que va aprofundir en la bretxa entre institucions de l'Estat, Govern i partits polítics d'àmbit estatal, d'una banda, i un ampli sector polític i social de Catalunya per l'altra. La tensió va transcórrer aquell any en diversos àmbits, incloent el judicial, social, polític i mediàtic, a Catalunya i Espanya i, com a anys anteriors, va abastar també l'esfera internacional.

En l'àmbit judicial, la dinàmica de judicialització del conflicte d'anys anteriors va desembocar en la sentència de l'anomenat "judici del procés", relatiu a fets esdevinguts a Catalunya al voltant del referèndum de l'1 d'octubre, després de la fase oral entre febrer i juny de 2019. El Tribunal Suprem va dictar sentència el 14 d'octubre, condemnant a penes d'entre nou i 13 anys de presó i inhabilitació absoluta per delictes de sedició –i en alguns casos també per malversació– als dos líders socials independentistes Jordi Cuixart (President d'Òmnium Cultural) i Jordi

Sánchez (President de l'Assemblea Nacional Catalana, ANC), així com a sis membres del Govern català destituït que va facilitar la consulta (Oriol Junqueras, Jordi Turull, Dolors Bassa, Raül Romeva, Joaquim Forn, Josep Rull) i a la llavors presidenta del Parlament (Carme Forcadell). Tres exmembres de l'Executiu català (Meritxell Borràs, Santi Vila i Carles Mundó) van ser condemnats per desobediència a multes i un any i vuit mesos d'inhabilitació.

La sentència va causar gran commoció en l'independentisme i altres sectors de població de Catalunya i de l'Estat espanyol, principalment, contraris a la judicialització del conflicte i va incrementar la tensió política i social a l'últim trimestre del l'any. Va desencadenar nombroses mobilitzacions en múltiples localitats catalanes, incloent una marxa massiva a l'aeroport de Barcelona el mateix dia de la sentència, organitzada per la plataforma Tsunami Democràtic –que va causar la cancel·lació de 110 dels 780 vols programats, segons Aena–; així com marxades massives de diversos dies des de diverses localitats (Berga, Castelldefels, Girona, Tarragona, Tàrraga i Vic) i que van confluïr a Barcelona el 18 d'octubre en una manifestació multitudinària en una jornada en què alguns sindicats van convocar vaga general a Catalunya. Es van succeir també diverses nits de disturbis a les ciutats de Barcelona, Tarragona, Lleida i Girona, amb motivacions diverses entre els seus participants, segons informacions de premsa. Organitzacions de drets humans van denunciar ús excessiu de la força durant les càrregues policials i actuacions que contribuïen a augmentar la tensió, tant de Policia Nacional com de Mossos d'Esquadra, la policia autonòmica. El Ministeri d'Interior va xifrar en prop de 200 les persones detingudes en els primers set dies de protestes, així com en 600 els ferits, dels quals –segons les mateixes fonts– 289 eren agents de policia. Va haver-hi diversos ferits de gravetat, incloent entre altres un jove atropellat per un furgó dels Mossos i diversos civils que van perdre la visió d'un ull.

70 periodistes van resultar ferits, 69% d'ells a causa d'actuacions dels cossos policials, segons l'observatori de mitjans Mèdia.cat. La comissària per als drets humans del Consell d'Europa, Dunja Mijatović, va expressar preocupació per les nombroses denúncies d'agressions contra periodistes, per manifestants i per agents de la Policia, i pel context d'inseguretat per als periodistes que cobrien el conflicte, així com per les al·legacions d'ús desproporcionat de la força i d'ús inadequat d'armes antiavalots. La comissària va condemnar amb fermesa

La comissària va condemnar amb fermesa

els atacs violents i els actes de vandalisme i al mateix temps va instar les autoritats espanyoles a reconsiderar l'ús de bales de goma i bales de foam.

En els últims mesos de l'any hi va haver noves protestes. Entre elles, al novembre, diversos milers de manifestants convocats per Tsunami Democràtic van tallar la autopista AP-7 a la Jonquera i van bloquejar durant 24 hores el pas fronterer amb França, en rebuig a la sentència i apel·lant a la comunitat internacional que instés al Govern espanyol a dialogar sobre el conflicte de Catalunya. 20 persones van ser detingudes, 19 d'elles per la Gendarmeria francesa, i posteriorment posades en llibertat, algunes amb càrrecs i mesures cautelars. Tsunami Democràtic també va convocar una acció de protesta abans i durant el partit de futbol entre els clubs FC Barcelona i Reial Madrid CF el 18 de desembre, en defensa dels "drets, llibertat i autodeterminació" i instant al Govern espanyol al diàleg.

En una declaració pública el 19 de novembre, la ONG internacional de drets humans Amnistia Internacional va expressar la seva preocupació per la definició del delictes de sedició del Codi Penal espanyol, que considerava molt general, així com per la interpretació extensiva d'aquest delictes realitzada pel Tribunal Suprem, la qual cosa per a Amnistia Internacional suposava una vulneració del principi de legalitat –inclòs al Conveni Europeu de Drets Humans–, permetent la criminalització d'actes relacionats amb l'exercici de la llibertat d'expressió i reunió pacífica. En el cas de Sánchez i Cuixart, Amnistia Internacional va considerar que la sentència condemnatòria restringia excessiva i desproporcionadament els seus drets de llibertat d'expressió i reunió pacífica i va instar a les autoritats espanyoles a que fossin posats en llibertat i que es garantissin fórmules que permetessin anul·lar la condemna. Pel que fa als exmembres del Govern i del Parlament, va assenyalar que haurien pogut haver comès algun delictes legítimament condemnable en virtut del càrrec que exercien, però que a causa de la vaga definició del delictes que se'ls imputava i la interpretació excessiva d'aquest, la sentència vulnerava el principi de legalitat. Per això, va instar a les autoritats espanyoles a que en els eventuais recursos legals que plantegin les persones condemnades, es tingui en compte degudament la vulneració del principi de legalitat.

Es van succeir diverses nits de disturbis a ciutats catalanes. La comissària per als drets humans del Consell de Europa va condemnar els atacs violents i va instar també les autoritats espanyoles a reconsiderar l'ús de bales de goma i bales de foam

Aministia Internacional va expressar la seva preocupació per la definició del delictes de sedició del Codi Penal espanyol, que considerava molt general, així com per la interpretació extensiva d'aquest delictes realitzada pel Tribunal Suprem

Durant l'any van continuar en marxa altres processos judicials. Així, el president del Govern català, Quim Torra, es va enfrontar a una pena d'inhabilitació al judici davant el Tribunal Superior de Justícia de Catalunya, acusat d'un delictes de desobediència per no retirar una pancarta amb llaços grocs, símbol en defensa de la llibertat dels presos independentistes, al Palau de la Generalitat en precampanya electoral, sense fer cas de l'ordre de la Junta Electoral Central. Al novembre Torra va assistir a la primera vista del judici. D'altra banda, l'Audiència Nacional va fixar per al gener de 2020 l'inici del judici al major dels Mossos, Josep Lluís Trapero, l'exdirector dels Mossos, Pere Soler, l'exsecretari general d'Interior, César Puig, acusats de delictes de rebel·lió, i a la intendent de la policia autonòmica Teresa Laplana, acusada de sedició, per no haver impedit el referèndum de l'1 d'octubre ni

les protestes davant la Conselleria d'Economia el 20 i 21 de setembre de 2017. Al seu torn, entre altres processos judicials en marxa, al novembre es va suspendre el judici contra els exmembres de la Taula de Parlament i l'exdiputada Mireia Boya, que estava previst que comencés aquest mes. S'enfronten a acusacions de delictes de desobediència per permetre la tramitació de les lleis del referèndum i de transitorietat del 6 i 7 de setembre de 2017. La condició d'aforat de Joan Josep Nuet després de resultar elegit com a diputat al Congrés va comportar que el Tribunal Superior de Justícia de Catalunya (TSJC) remetés el seu cas al Tribunal Suprem, mentre el TSJC va mantenir la seva competència per jutjar la resta de acusats i va ordenar un nou assenyalament per dur a terme el judici oral, que se celebraria el 2020.

En l'àmbit judicial internacional, el Tribunal de Justícia de la UE va dictaminar al desembre que Oriol Junqueras, líder polític independentista i candidat electe en les eleccions al Parlament europeu de maig de 2019 –en presó preventiva des de novembre de 2017– tenia immunitat com a parlamentari europeu des de la proclamació dels resultats, el que requeria la seva excarceració. No obstant això, la Cort va assenyalar que corresponia al Tribunal Suprem apreciar els efectes aparellats a la immunitat en altres procediments, en referència a la causa judicial contra Junqueras pel referèndum de l'1 d'octubre, amb sentència des del 14 d'octubre. A partir de la sentència del Tribunal de Justícia de la UE, el Tribunal Suprem

decidirà com aplicar-la, el que es preveia per a inicis de 2020. Al seu torn, hores després de la sentència de la cort europea, el Parlament europeu va autoritzar al desembre l'entrada de l'expresident de la Generalitat Carles Puigdemont i de l'exconseller de Salut Toni Comín, tots dos elegits com europarlamentaris als comicis de maig – retirant la seva prohibició imposada des de la reactivació de la euroordre–, per la qual cosa la seva presa de possessió dels escons tindria lloc al gener de 2020.

Els intents de negociació

En l'àmbit polític, en el marc de les negociacions per a la investidura d'un nou govern a Espanya després de les eleccions parlamentàries de novembre de 2019, l'any va finalitzar amb previsió d'acord d'investidura entre els partits ERC i PSOE, a ratificar-se en els primers dies de gener de 2020, que inclouria la constitució d'una taula de diàleg entre governs i una consulta a la població de Catalunya sobre els acords als quals s'arribin en aquesta taula, segons va transcendir a finals de desembre. Com a part de l'acord, a través de la seva abstenció ERC facilitaria la investidura d'un govern de coalició de PSOE i Podem. Per la seva banda, JxCAT va advertir que aquest partit no se sentia vinculat a l'acord entre PSOE i Podem i va acusar ERC d'afeblir l'independentisme. En relació al diàleg entre els governs català i espanyol, tots dos executius van donar per trencat el diàleg al febrer de 2019 i van intercanviar acusacions creuades. El 20 de desembre del 2018, després d'una breu reunió entre els presidents dels Governos espanyol i català, Pedro Sánchez i Quim Torra, al Palau de Pedralbes, els dos governs havien emès l'anomenada Declaració de Pedralbes. Segons el text, els dos governs convenien a afirmar que existia un conflicte sobre el futur de Catalunya; defensaven un diàleg efectiu que vehiculés una proposta política que comptés amb suport ampli a la societat catalana; que havien de potenciar espais de diàleg que permetessin atendre les necessitats de la societat i avançar en una resposta democràtica a les demandes de ciutadania de Catalunya, en el marc de la seguretat jurídica; i que la via del diàleg requeria de l'esforç de totes les institucions, dels actors polítics i de la ciutadania. Els dos governs van diferir en la valoració sobre l'abast de la declaració i els seus accents.

Precedien a la declaració mesos d'acostaments i desencontres entre els dos executius després de l'arribada

La Declaració de Pedralbes (2018) defensava un diàleg efectiu que vehiculés una proposta política amb suport ampli a la societat catalana i un marc de seguretat jurídica, entre altre elements, però els governs espanyol i català diferien sobre el seu abast i accents

Els governs espanyol i català van donar per trencat el diàleg al febrer de 2019 i van intercanviar acusacions creuades

al juny de 2018 al Govern del PSOE després d'una moció de censura contra el Partit Popular, recolzada per les formacions independentistes ERC i PDeCAT. Al gener de 2019 es van produir diverses reunions a nivell ministerial, que havien de permetre avançar en el desplegament de la Declaració de Pedralbes, incloent la pròpia arquitectura del diàleg. Les negociacions abordaven la creació d'una taula de diàleg entre partits per canalitzar els assumptes més polítics, que es complementaria amb la comissió bilateral Generalitat-Estat, emmarcada en l'Estatut de Catalunya i reactivada l'1 d'agost de 2018 –paralitzada des juliol de 2011. Van transcendir desacords entre els dos governs sobre la composició de la taula de partits en què anava a consistir l'esquema de diàleg basat en la declaració de Pedralbes. Tot i així, a principis de febrer el Govern espanyol acceptava la inclusió de una figura que “donés fe” d'allò que pogués ocórrer a la taula de partits, en referència a la demanda d'ERC i JxCAT d'un relator. Les discussions al voltant d'una figura intermediària i, en el seu conjunt, el diàleg entre executius, van generar fortes crítiques dels partits PP i Ciutadans, que el van qualificar com una traïció a la unitat d'Espanya i van convocar una manifestació contrària al diàleg sobre Catalunya, que va tenir lloc el 10 de febrer i que va congrega 45.000 persones segons la Policia –200.000 segons els convocants.

A més de les pressions dels partits de l'oposició política, el diàleg transcorria influït pel context polític de negociacions per a l'aprovació dels pressupostos estatals –i la posició d'esmena a la totalitat dels pressupostos per part d'ERC i PDeCAT–, així com de la situació de presó preventiva dels líders socials i polítics catalans i l'inici de la fase oral del judici contra ells. Ja abans de la celebració de la manifestació, els governs català i espanyol van donar per fracassades les negociacions. El Govern espanyol del PSOE va responsabilitzar al Govern català de la suspensió del diàleg per rebutjar el marc en què s'havia plantejat el diàleg i que, segons el Govern espanyol, exclouia des del principi l'autodeterminació de Catalunya i un referèndum contrari al marc constitucional. El Govern espanyol no va donar per acabades de forma definitiva les converses, però va insistir que l'únic marc possible de diàleg era dins de la legalitat i de la Constitució espanyola. Per seva banda, el Govern català va acusar el Govern espanyol d'abandonar el diàleg i ho va atribuir a les pressions dels partits de la dreta política. L'Executiu català va reiterar la seva posició

de que la taula de partits de l'esquema de diàleg havia de materialitzar-se al nivell estatal. A més, va atribuir al Govern espanyol manca de valentia per concretar en la pràctica els mecanismes de diàleg, així com presses per tancar un acord que encara no estava llest. Va assenyalar que seguirien seient a la taula de negociacions. D'altra banda, durant l'any es va celebrar només una reunió, al febrer, de la taula de diàleg dels partits catalans, convocada per primera vegada al novembre de 2018 pel president de Catalunya com un espai paral·lel al de les

negociacions entre els governs espanyol i català, i en la qual van refusar participar el PP, Ciutadans i la CUP. A la reunió de febrer d'aquest espai de diàleg, el president català va fer públic el document de 21 punts que havia lliurat al president del Govern espanyol en la breu reunió que van mantenir tots dos al desembre de 2018. Entre d'altres punts, el document reclamava el reconeixement del dret d'autodeterminació del poble de Catalunya i fer-lo efectiu, una mediació internacional i la fi de les amenaces de l'aplicació de l'article 155, entre d'altres.

Aquesta publicació està subjecta a una llicència de Creative Commons. Es permet la reproducció total o parcial, la distribució i la comunicació pública de l'obra, sempre que no sigui amb finalitats comercials, i sempre que es reconegui l'autoria de l'obra original. No es permet la creació d'obres derivades.

Els continguts d'aquesta publicació són responsabilitat exclusiva de l'Escola de Cultura de Pau i no reflecteix l'opinió de l'ACCD ni de la Generalitat de Catalunya, ni de l'Ajuntament de Barcelona.

èc̃p̃ escola de
cultura de pau

UAB
Universitat Autònoma
de Barcelona

Escola de Cultura de Pau
Parc de Recerca, Edifici MRA,
Universitat Autònoma de Barcelona
08193 Bellaterra (Espanya)
+34 93 586 88 42
pr.conflictos.escolapau@uab.cat
escolapau.uab.cat

Amb el suport:

ACD Agència Catalana
de Cooperació
al Desenvolupament

 **Generalitat
de Catalunya**

 **Ajuntament
de Barcelona**

@escolapau
EscolaPau